

Ethical Lifestyle and Prevention of Social Crimes

A. Zareh¹, S. Jafarzadeh Ph.D.^{2*}, F. Idrisi Ph.D.³

1. Ph.D. Student in Quran and Hadith, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran.
2. Department of Fiqh and Islamic Law, Urmia University, Urmia, Iran.
3. Department of Quran and Hadith, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran.

Abstract

Background: Ethical lifestyle is a decision-making philosophy for daily life that considers ethics and moral values, and undoubtedly, ethical lifestyle is influenced by moral education and is a preventive factor for many social crimes. Therefore, in this research, the effect of ethical lifestyle in preventing social crimes has been discussed with analytical and descriptive methods.

Conclusion: The results and findings of the research indicate that moral education is a process that prepares a person for a certain way of life, which is formed based on pre-determined principles, rules and strategies in the form of beliefs and Sharia. Man has been offered. In moral education, the social dimension is developed along with the dimension of faith and personality. Although the foundation of education of human societies is scientific, as long as it is not based on divine faith, it creates difficulties and problems. Man needs morality to achieve a peaceful life. Ethics, which is rooted in human nature, has provided guidelines based on the divisions of environmental factors, which are firstly preventive, and secondly, if someone does not prevent the crime for any reason, he should seek refuge in spiritual healing methods.

Key words: Lifestyle, Ethics, Prevention, Crime, Social crimes

*Corresponding Author: Jafarzadeh S. Department of Fiqh and Islamic Law, Urmia University, Urmia, Iran.
Email: jafarzadehsyamak@gmail.com

How to cite: Zareh A, Jafarzadeh S, Idrisi F. Ethical lifestyle and prevention of social crimes. Ethics in Science and Technology. 2025,19(4): 100-107.

Copyright © 2025 Authors. Published by Iranian Association for Ethics in Science and Technology. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited

سبک زندگی اخلاقی و پیشگیری از جرائم اجتماعی

علی زارع^۱، دکتر سیامک جعفرزاده^{۲*}، دکتر فرهاد ادربیسی^۳

۱. دانشجوی دکتری قرآن و حدیث، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران.

۲. گروه فقه و حقوق اسلامی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.

۳. گروه قرآن و حدیث، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران.

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۱۴، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۲)

چکیده

زمینه: سبک زندگی اخلاقی فلسفه تصمیم‌گیری برای زندگی روزمره است که اخلاق و ارزش‌های اخلاقی را در نظر می‌گیرد و بی‌شک سبک زندگی اخلاقی متأثر تربیت اخلاقی است و عامل پیشگیری‌کننده بسیاری از جرائم اجتماعی است. از این رو، در این تحقیق با روش تحلیلی و توصیفی به تأثیر سبک زندگی اخلاقی در پیشگیری از جرائم اجتماعی پرداخته شده است.

نتیجه‌گیری: نتایج و یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که تربیت اخلاقی فرآیندی است که آدمی را برای نحوه خاصی از حیات مهیا می‌سازد که بر مبنای اصول و قواعد و راهبردهای از پیش تعیین شده‌ای شکل می‌گیرد که در قالب عقاید و شریعت به آدمی عرضه گردیده است. در تربیت اخلاقی، بعد اجتماعی همراه با بعد ایمانی و شخصیت رشد می‌یابد. بنای تربیت جوامع بشری هرچند علمی باشد، مادام که متکی به ایمان الهی نباشد، دشواری‌ها و مشکلاتی را پدید می‌آورد. انسان برای رسیدن به یک زندگی آرام نیاز به اخلاقیات دارد. اخلاقیات که ریشه در فطرت انسان دارد با توجه به تقسیمات عوامل محیطی، رهنمودهایی ارائه داده است که اولاً جنبه پیشگیری دارد و ثانیاً اگر کسی به هر دلیل، از وقوع جرم جلوگیری نکرد باید به روش‌های درمانی معنوی پناه ببرد.

کلیدواژگان: سبک زندگی، اخلاق، پیشگیری، جرم، جرائم اجتماعی.

سرآغاز

امروزه یکی از روش‌های رایج به منظور درمان بزهکاران و اصلاح آنان و پیشگیری از وقوع جرم در بیشتر کشورهای دنیا شیوه معنویات درمانی است. آموزه‌های اخلاقی در خصوص پیشگیری از جرم از اهمیت بالایی برای نظام قضایی کشور ما که مبتنی بر احکام اسلامی است برخوردار می‌باشد. بی‌تردید اقدام پیشگیرانه از وقوع جرم و بزهکاری و انحراف و گمراهی از اصول قضای اسلامی و سیاست جنایی اسلام محسوب می‌شود. بستر طبیعی اجرای احکام اسلامی، جامعه‌ای را می‌طلبد که در آن قبل از مبارزه با معلول با علت و اساس آن مبارزه شود. بدیهی است که اقدامات پیشگیرانه که به منزله واکسیناسیون در مقابل جرائم است، به دو صورت می‌تواند باشد، قسمتی از این اقدامات مربوط به زمانی است که هنوز جرم تحقق نیافته است و قسمتی دیگر از این اقدامات مربوط به زمان پس از وقوع جرم است. آن بخش که باید بیش از هر اقدام دیگری مورد توجه قرار بگیرد اقدامات پیش از وقوع جرم است؛ زیرا عمل در این مرحله می‌تواند به مصون داشتن جامعه کمک کند.

در تمامی دوران بشریت این سؤال مطرح بوده که انسانها برای رسیدن به چه کمالی زندگی می‌کنند و سبک زندگی^۱ مطلوب بشر در این جهان چه می‌باشد. اخلاق^۲ به‌عنوان مقوله‌ای در زندگی انسان و در تمامی شؤون و روزنه‌های وجودی او اثر می‌گذارد و انسان نیز از آن متأثر می‌گردد. اعتقادات اخلاقی^۳ در تمامی اعمال و رفتار انسان منعکس شده، او را به انجام اوامر الهی ترغیب و از مناهای باز می‌دارد. اعتقاد به معنویات و باورهای دینی^۴ از یک‌سو رفتار انسان را هدایت می‌کند و نظم اخلاقی^۵ جامعه را حفظ می‌کند و از سوی دیگر نقش اساسی در کنترل درونی افراد ایفا می‌کند؛ لذا معنویات نوعی ضمانت اجرایی درونی برای افراد به همراه دارد که وقتی با مقررات و نظارت‌های بیرونی جامعه جمع شود، بازدارندگی قوی برای افراد در برابر ارتکاب جرم ایجاد می‌کند. پیشگیری از جرم^۶ همواره یکی از موضوعات اساسی و مهم در زندگی بشری بوده که در طول تاریخ به شیوه‌های مختلف اعمال گردیده است.

نویسنده مسئول: نشانی الکترونیکی: jafarzadehsyamak@gmail.com

نظام اجتماعی اسلام^۲ که همواره پیشگیری از وقوع جرم را مقدم بر اصلاح می‌داند، بر خواسته از یک مبنای عقلایی است و مورد قبول همگان بوده و از اهتمام حیاتی بسیار بالایی برخوردار است، زیرا از اتلاف نیروها، سرمایه‌ها و نسل‌ها جلوگیری می‌کند چراکه در صورت عدم اقدامات لازم در جهت پیشگیری از جرم، این وضعیت موجب گستردگی انحراف در جامعه شده و همین امر ضرورت پرداختن به این موضوع را نمایان می‌سازد. همچنین با توجه به وضعیت کنونی جامعه امروزی و بالا رفتن آمار جرائم، اجتناب‌ناپذیر بودن وقوع جرم در سطح اجتماع، ضرورت و لزوم شناخت و آگاهی بخشی از عوامل بازدارنده از وقوع جرم را روشن می‌کند. هرچند که نمی‌توان عوامل وقوع جرم را کنترل کرد اما با شناخت عواملی که به‌عنوان عوامل پیشگیری‌کننده عمل می‌نمایند می‌توان آمار آن را کاهش داد(۱).

پژوهش حاضر درصدد بررسی نقش سبک زندگی اخلاقی در پیشگیری از جرائم اجتماعی^۳ در قالب ارائه کارکردها و بیان راهکارهاست و تأثیر اعتقادات اخلاقی در پیشگیری از جرم و جنایت و عوامل کاهش‌دهنده جرم و نیز راهکارهای معنوی جلوگیری از جرائم را بررسی می‌نماید.

بحث

مفهوم سبک زندگی

در مفهوم «سبک زندگی» با مجموعه فراوانی از لغات و اصطلاحات روبرو می‌شویم که هر کدام براساس دیدگاه‌های مختلف و نگرش خاص محققان، مورد توجه قرار گرفته‌اند. سبک زندگی عبارت است از الگوی هم‌گرا (کلیت تامی) یا مجموعه منظمی از رفتارهای درونی و بیرونی، وضع‌های اجتماعی و دارایی‌ها که فرد یا گروه بر مبنای پاره‌ای از تمایلات و ترجیحات (سلیقه) اش و در تعامل با شرایط محیطی خود ابداع یا انتخاب می‌کند(۲). در تعریفی دیگر سبک زندگی شامل مجموعه رفتارها و الگوهای کنش هر فرد که معطوف به ابعاد هنجاری و معنای زندگی اجتماعی می‌باشد، اطلاق می‌شود و نشان‌دهنده کم و کیف نظام باورها و کنش‌های فرد است. به عبارتی دیگر سبک زندگی بر کاهیت و محتوای خاص تعاملات و کنش‌های اشخاص در هر جامعه دلالت دارد و مبین اغراض، نیات، معانی و تفاسیر فرد در جریان عمل روزمره و زندگی روزانه است.

مفهوم پیشگیری و جرم

بدیهی است که برای درک بهتر مفهوم پیشگیری از جرم باید تعریفی دقیق از جرم ارائه داد. بدون تردید جرم یک واقعه انسانی مخالف نظم اجتماعی و مضر به حال فرد و جامعه است که باید از سایر رفتارهای انسانی متمایز و واجد اوصاف و شرایطی خاص باشد تا بتوان عنوان جرم را به آن اطلاق کرد. از نظر حقوق جزا، وظیفه شناسایی رفتارهایی که نظم اجتماع را مختل می‌کند و موجب ضرر و زیان فرد و جامعه می‌شوند، بر اساس اصل قانونی بودن جرم و مجازات بر عهده قانون‌گذار

است. عده‌ای از جامعه‌شناسان جرم را از نظر جامعه‌شناختی تعریف کرده‌اند؛ به عقیده آن‌ها جرم یعنی «نقض ارزش‌های یک گروه توسط بعضی از اعضای آن گروه»، به عبارت دیگر جرم تجاوز به اساسی‌ترین ارزش‌های جامعه است که حمایت از آن‌ها موجب قوام و حیات جامعه است و تجاوز به آن‌ها موجب نابودی جامعه یا گروه می‌شود(۳). دورکیم جامعه‌شناس بزرگ قرن نوزدهم، جرم را یک سلسله اعمالی می‌داند که واکنش اجتماعی علیه آن‌ها به‌صورت مجازات ظاهر می‌شود. دورکیم به این توصیف اکتفا نمی‌کند بلکه اعمالی را که به وجود آورنده واکنش به‌صورت مجازات از طرف اجتماع می‌باشد نیز تعریف می‌کند. برحسب دورکیم این سلسله عملیات آن‌هایی هستند که برخی احساسات جمع را مورد اهانت قرار می‌دهند و وجدان عمومی را جریحه‌دار می‌سازند(۳). علی‌رغم تعریف‌های بسیاری که درباره‌ی پدیده جرم ارائه شده، از آنجایی که جرم مفهومی اثرپذیر از واقعیات اجتماعی است و این واقعیات در زمان‌ها و مکان‌های مختلف متفاوت است، هنوز تعریفی که مورد تأیید همگان در همه مکان‌ها و زمان‌ها باشد، در دست نیست، بلکه هریک از صاحب‌نظران به اقتضای رشته علمی و تخصصی خود جرم را تعریف کرده‌اند و همچنین تقسیم‌بندی‌های مختلفی از جرم را ارائه کرده‌اند.

مفهوم پیشگیری از لحاظ لغوی به معنی «جلوگیری» و «دفع» آمده است و پیشگیری کردن یعنی «مانع شدن». پیشگیری سیاست پیش‌بینی و متشکل از مجموعه راهکارهای مستقیم و غیرمستقیم که با هدف ایجاد امکانات و موقعیت‌های بازدارنده از وقوع جرم و کج روی تعریف می‌شود و عبارت از تعیین و استفاده از مجموع وسایل و تدابیری است که با هدف مهار کردن بهتر بزهکاری، از طریق از بین بردن یا خنثی کردن عوامل جرم زای محیط زندگی بزهکار بدون توسل به اعمال مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی و قبل از وقوع جرائم در یک جامعه معینی یا یک شهر یا منطقه‌ای از یک شهر به مرحله اجراء گذارده می‌شود(۴). از نظر ریشه‌شناسی، کلمه پیشگیری دارای دو بعد است: (۱) پیش‌دستی کردن، پیشی گرفتن و به جلوی چیزی رفتن(۲) آگاه کردن، خبر چیزی را دادن و هشدار دادن؛ در جرم‌شناسی پیشگیرانه پیش‌گیری در معنی نخست آن مورد استفاده قرار می‌گیرد، یعنی با استفاده از فنون مختلف از وقوع بزهکاری جلوگیری کردن است و هدف از آن، به جلوی جرم رفتن و پیشی گرفتن از بزهکاری است(۴).

در توضیح مفهوم پیشگیری دو رویکرد کلی به چشم می‌خورد. برخی از جرم‌شناسان مفهوم موسعی را برای تدابیر پیشگیرانه قائل شده‌اند و برخی دیگر پیشگیری را در مفهومی مضیق بکار می‌برند. مطابق مفهوم موسع، انجام هر اقدامی که علیه جرم بوده و آن را کاهش دهد، پیشگیری محسوب می‌شود. بر اساس این برداشت انواع تدابیر کیفری و غیر کیفری چه مربوط به قبل و چه مربوط به بعد از وقوع جرم، پیشگیری محسوب می‌شوند. به همین دلیل در این تعبیر، حتی تعقیب و دستگیری بزهکاران، اعمال مجازات یا تعلیق اجرای آن، الزام آنان به جبران خسارت مجنی علیه و فردی کردن مجازات توسط قاضی نیز

مفهوم آسیب های اجتماعی

آسیب شناسی اجتماعی^{۱۱} مفهوم جدیدی است که از علوم زیستی گرفته شده و مبتنی بر تشابهی است که دانشمندان بین بیماری های عضوی و آسیب های اجتماعی (کجرویها) قائل می شوند. واژه آسیب شناسی از دیدگاه پزشکی به فرایند ریشه یابی بیماری ها گفته می شود. آسیب، سازه یا فعلی است که در کارکرد و توانایی یک پدیده ضعف و خدشه ایجاد می کند؛ میزان نفوذ را کاهش می دهد و حیات، بقا و کارکرد ساختار آن را در چالش قرار می دهد، به گونه ایی که امکان ادامه حیات آن با مشکل روبرو می شود (۷) و آسیب شناسی اجتماعی عبارتست است از مطالعه و شناخت ریشه بی نظمی های اجتماعی؛ در واقع، آسیب شناسی اجتماعی مطالعه و ریشه یابی بی نظمی ها، ناهنجاری ها و آسیب هایی نظیر بیکاری، اعتیاد، فقر، خودکشی^{۱۲}، طلاق^{۱۳} و ...، همراه با علل و شیوه های پیشگیری و درمان آنها و نیز مطالعه شرایط بیمارگونه و ناسامانی اجتماعی است. به عبارت دیگر، مطالعه خاستگاه اختلال ها، بی نظمی ها و نابسامانیهای اجتماعی، آسیب شناسی اجتماعی است؛ زیرا اگر در جامعه ایی هنجارها مراعات نشود، کجروی پدید می آید و رفتارها آسیب می بیند؛ یعنی آسیب زمانی پدید می آید که از هنجارهای مقبول اجتماعی تخلفی صورت پذیرد. عدم پایداری به هنجارهای اجتماعی^{۱۴} موجب پیدایش آسیب اجتماعی می شود (۸) و هر نوع رفتاری می باشد که با ارزش های شناخته شده جامعه در تعارض بوده و باعث اختلال در کارکرد فرد، خانواده یا جامعه شود (۹).

آسیب های اجتماعی که به تعبیر بعضی از اندیشمندان حاصل و معلول مستقیم انقلاب صنعتی هستند، در اکثر جوامع وجود دارند و تأثیرات خود را می گذارند. اما آن چه جوامع مختلف را در این مورد از هم متفاوت می سازد، نوع نگرش این جوامع به علل به وجود آورنده آسیب ها و راهکارهای اصلاح و بهبود آن است. در مورد نگرش، آن چه مهم است این که این آسیب ها چرا به وجود آمده اند؟ آیا وجود آسیب ها در جوامع امری لازم و ضروری است یا می توان جامعه ای بدون آسیب داشت؟ پاسخ به این پرسش ها مستلزم شناخت نظریه های مختلف جامعه شناسی و روان شناسی است که هر کدام سعی در تبیین مسائل، آسیب ها و بحران های اجتماعی از نظر گاه های مختلف دارند. این دید گاه ها متأثر از باورهای سیاسی و اقتصادی هر جامعه است.

آسیب های اجتماعی از چند جنبه قابل بررسی هستند :

۱- از زوایه انسان، که هر انسان با هر دین و آئین و اعتقاد و فکر، مذهب و گرایش و مسلک و ارتباط با جناح یا حزب خاصی یا با ترحم یا با هدایت و یا با همراهی اعتقاد دارند که به گروههای آسیب پذیر یاری نمایند مثلاً هر انسانی دوست دارد به پیر مرد یا پیرزنی کمک کند و هر انسانی دوست دارد به نابینایی کمک کند و ...

پیشگیری به شمار می آید. لذا این مفهوم طیف وسیعی از اقدامات کیفی و غیر کیفی را در برمی گیرد (۵). اما در مفهوم مضیق، پیشگیری به مجموعه وسایل و ابزارهایی اطلاق می شود که جامعه برای مهار بهتر بزهکاری از طریق حذف یا محدود کردن عوامل جرمزا یا از طریق اعمال مدیریت مناسب نسبت به عوامل محیط فیزیکی و محیط اجتماعی موجب فرصت های جرم، مورد استفاده قرار می دهد. به عبارتی دیگر در این رویکرد، پیشگیری از کیفر جدا شده است و صرفاً ناظر به تدابیر و اقدامات غیر قهرآمیز است (۵). امروزه پیشگیری از جرم به یکی از تدابیر مهم برای امنیت ملی بسیاری از کشورها تبدیل شده است. مفهوم پیشگیری بر پایه این تصور است که قربانی توسط بسیاری از فاکتورها و علل زیربنایی به سمت جرم هدایت می شود. جرم نتیجه طیف گسترده ای از علل و اوضاع و احوالی است که زندگی فرد و خانواده ای که در آن پرورش یافته است را تحت تأثیر قرار می دهد.

یکی از شیوه های پیشگیری از جرم، پیشگیری وضعی است که با تغییر وضعیت فرد و شرایط محیط مانند زمان و مکان درصدد است که از ارتکاب جرم توسط فرد مصمم به انجام جرم جلوگیری کند. در میان آموزه های اسلامی نکات دقیق و فراوانی در این باره وجود دارد. در سیاست جنایی اسلام سه شیوه مبارزه علیه بزهکاری^{۱۵} وجود دارد که مکمل یکدیگرند؛ این راه حل سه گانه عبارتند از: (۱) مرحله قبل از تصمیم گیری قطعی مجرم به ارتکاب جرم، (۲) مرحله پس از تصمیم گیری قطعی مجرم به ارتکاب جرم و قبل از تحقق عمل مجرمانه و (۳) مرحله پس از اجرای فکر مجرمانه و تحقق بزهکاری. در مورد مرحله اول تدابیر مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و غیره در جهت خشکاندن ریشه مجرمیت و ایجاد جامعه ای سالم به صورتی که تصمیم به ارتکاب جرم در ذهن افراد تحقق نیابد، اعمال می گردد. ایجاد تعهدات مذهبی و ایجاد فرهنگ صبر در مقابل وسوسه های مجرمانه و ایجاد همبستگی و تعامل اجتماعی جزء این شیوه به حساب می آید. در مرحله دوم که فرد تصمیم قاطع به ارتکاب جرم گرفته و شیوه های مرحله اول در او مؤثر نیفتاده، راه حل هایی به کار گرفته می شود تا شخص مصمم به ارتکاب جرم نتواند تصمیم خود را عملی سازد؛ در این مرحله باید وضعیتی ایجاد شود که تحقق عمل مجرمانه را دشوار و پرخطر یا ناممکن سازد، از این رو به این شیوه پیشگیری وضعی گفته می شود. در این روش گاهی فرد در معرض بزه دیدگی مدنظر قرار می گیرد و با حمایت از او یا آنچه در معرض وقوع جرم است (آماج های جرم) از تحقق عمل مجرمانه جلوگیری می شود و در مواردی نیز با تغییر شرایط محیطی اعم از مکان و زمان و ... امکان تحقق جرم سلب یا وقوع آن دشوارتر می گردد. اما مرحله سوم یعنی پس از تحقق عمل مجرمانه نیز در سیاست جنایی اسلام از اهمیت زیادی برخوردار است؛ زیرا از طرفی به دلایل و عوامل وقوع جرم اعم از اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی ژنتیکی و تأثیر آن ها بر وقوع جرم و همچنین محیط و وضعیت فرد در معرض بزهکاری و بزه دیدگی توجه و تأکید فراوان نموده و از طرف دیگر انسان را مسئول و پاسخ گوی اعمال خویش می داند (۶).

۲- از زاویه اجتماعی اگر به این آسیب های اجتماعی بموقع رسیدگی نشود افزایش جرم و جنایت را در پی دارد که مخرب انضباط اجتماعی است

۳- از جنبه سیاسی، که اگر توجه نشود کشور را به دامن بیگانگان سوق می دهد و بجای فرهنگ خودی فرهنگ بیگانه در کشور پیاده می شود و به اعتقادات دینی و مذهبی جامعه لطمه وارد می نماید، وجود آسیب های اجتماعی، بزرگنمایی و تبلیغات دشمنان کشور را در پی دارد ضمن آنکه وجود آسیب های اجتماعی در کشور اسلامی عامل تبلیغ منفی بر ضد اسلام است لذا لازم است که آسیب های اجتماعی ریشه یابی شود واز کلی گویی در جامعه پرهیز گردد و با ارائه راهکارها ی مدرن به جزئیات آسیب های اجتماعی توجه شود.

علل و عوامل پیدایش آسیب های اجتماعی

۱. **عوامل فردی:** گاهی افراد جامعه برای گذراندن وقت بیکاری خود و یا به خاطر یک کار تفریحی به عمل خلاف عرف و اجتماع گرایش پیدا کرده و به آسیب های مختلف گرفتار می شوند و این امر نشان می دهد، افراد جامعه در صورت بیکار بودن و عدم پیوستگی فعالیت های مثبت، آسیب پذیر بوده و به سمت لذت های زودگذر تمایل پیدا خواهند کرد. خداوند در آخرین آیه سوره مبارکه می فرماید: پس هنگامی که از کار مهمی فارغ می شوی به مهم دیگری پرداز؛ هرگز بیکار نمان، تلاش و کوشش را کنار مگذار، پیوسته مشغول مجاهده باش و پایان مهمی را آغاز مهم دیگر قرار ده. بنابراین برای اوقات فراغت افراد و مخصوص جوانان باید برنامه ریزی دقیقی صورت گیرد تا آنها سرگرم و مشغول فعالیت های مثبت باشند و دچار آسیب های اجتماعی نشوند (۱۰).

۲. **عوامل اجتماعی:** امروزه مساله بزهکاری نوجوانان و جوانان به صورت یکی از حادث ترین مسائل اجتماعی جوامع مختلف درآمده است. پیدایش جوامع و ارتکاب جرم از آغاز با یکدیگر همراه بوده اند، زیرا از روزی که افراد دور هم جمع شده و تشکیل جامعه داده اند جرم نیز با آنان همراه شده و گسترش یافته است. رسوخ بزهکاری در میان نوجوانان و جوانان که سازندگان اجتماع فردا هستند و ریشه دار شدن آن موجب بیم و نگرانی بیشتر شده است. اجتماعی را نمی توان یافت که در آن جرم وجود نداشته باشد. «در لاکاساین» می گوید: بزهکار یک میکروب اجتماعی است، این میکروب در محیطی که آمادگی پروراندن تبهکار نداشته باشد بروز نکرده و جرمی اتفاق نمی افتد (۱۱). انواع نابسامانی ها و ناهنجاری های اجتماعی، تبعیض های طبقاتی، دوستان و همسالان ناباب و بزهکار، تعاملات اجتماعی ناسالم و رسانه های جمعی می توانند شرایطی به وجود آورند که زمینه بزهکاری را در نوجوانان ایجاد کنند، پژوهش های مختلف نشان می دهد، جامعه ایی که دارای ثبات و پایداری اجتماعی نباشد، بامعضلات و گرفتاری های زیادی روبرو می شود، در حقیقت بسیاری از نوجوانان بزهکار،

محصول آسیب های اجتماعی هستند که نتوانستند با بحران ها و مسائل خاص خود به مقابله برخیزند (۱۲).

راهکارهای پیشگیرانه از وقوع آسیب های اجتماعی با سبک زندگی اخلاقی

تاریخ بشر نشان می دهد جرم جزء جدایی ناپذیر جوامع انسانی^{۱۵} است، اما این پیوستگی هیچ گاه مانع از آن نشده است که انسان ها به شناسایی علل جرم و راههای پیشگیری از آن نپردازند. توجه به این مهم مختص انسان های عادی نبوده و بلکه ادیان الهی و برگزیدگان خداوند نیز همواره به این مسئله توجه داشته اند و در بردارنده مفاهیم پیشگیری از گناه و جرم است. در برابر اصول مذهب، فروعاتی قرار دارند که حکم فریضه بر آنها جاری است. این فروعات اگرچه در برابر اصول اند اما از اهمیتی بالا برخوردارند، به طوری که از ضروریات دین هم شمرده شده اند. فرایضی چون نماز و روزه و خمس و زکات و حج و جهاد و امر به معروف و نهی از منکر و ... و در نگاه گسترده تر، سیر و سلوک و تفکر و تعقل و علم آموزی و فراخوانی به علوم، فنون و صنایع (دست کم به نحو واجب کفایی) و تشویق روش های تجربی، ایجاد فرهنگ کار و تولید و بینش دادن در مورد رابطه مادیت و معنویت، در کنار معرفی جایگاه انسانی و زیور یافتن انسان ها به کرامت انسانی و شرافت و عزت و قدرت و مقولاتی از این قبیل، طوری در دین جایگزین و چینش شده اند که مؤمن متقی با انجام این دستورات، عنصری از درون پاک و از بیرون مفید و سازنده و مولد برای اجتماع بار خواهد آمد. باور و عمل به این آموزه های اخلاقی نقشی مهم در کاهش جرم و بزهکاری دارد:

۱. **تقویت باورهای معنوی در افراد جامعه:** یکی از گام های مهم که می تواند در امر پیشگیری و یا کاهش آسیب های اجتماعی تاثیر بسزایی داشته باشد تقویت باورهای معنوی در افراد می باشد که در آیات متعدد به آن اشاره شده است. واقعیت آن است که پیشگیری از آسیب های اجتماعی تابع تقویت باورها معنوی و اخلاقیات در جامعه است از این رو مشاهده می شود که در جوامعی که سبک زندگی معنوی نهادینه شده، آسیب ها نیز به همان اندازه کمتر است زیرا در این اجتماعات پایه های معنویت و پایبندی به ارزش های اخلاقی قوی تر است. اما در جوامعی که عوامل مختلف باعث کم رنگتر شدن معنویت در این جوامع شده، منجر به پدید آمدن آسیب های اجتماعی چه به صورت سازمان یافته و چه به صورت پراکنده شده است (۱۳). در این زمینه بیشترین زمینه سازی با کار فرهنگی و تربیتی است؛ زیرا اگر ارزش ها و هنجارها در درون افراد نهادینه شود، خود به خود فضای جامعه نیز اصلاح می شود.

۲. **عدالت اقتصادی:** مطالعات علمی نشان داده اند که فقر مبنا و اساس آسیب های اجتماعی است. از آنجایی که بیشتر مجرمین، معتادین به مواد مخدر و الکل، مبتلایان به امراض روانی و اشخاصی که اقدام به خودکشی می نمایند، از طبقات پایین اجتماعی بوده اند در عصر حاضر از فقر به عنوان عامل عمده

در قرآن به آن سوگند یاد می‌کند و می‌فرماید: «وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ» و سوگند به نفس لوامه (و سرزنشگر)» (سوره قیامت، آیه ۲). اگر وجدان انسان همواره بر اساس آموزه‌های دینی تربیت شود، میزان گناه و جرم او به میزان فراوانی کاهش می‌یابد.

۷. ترویج و تقویت ارزش‌های اخلاقی و رفتار اخلاقی:

اهمیت مفهوم ارزش اخلاقی را از توجه به این نکته می‌توان دریافت که نظریه‌های اخلاقی در واقع در صدد ارائه معیارها و ملاک‌هایی برای ارزش گذاری رفتارهای انسانند و مکاتب گوناگون اخلاقی از این رهگذر شکل یافته‌اند. اما واژه ارزش در فلسفه اخلاق دو کاربرد متفاوت دارد: گاهی ارزش در مقابل الزام و ارزش اخلاقی در مقابل الزام اخلاقی به کار می‌رود. الزام اخلاقی در جایی استعمال می‌شود که موضوع احکام اخلاقی ما افعال و کارها هستند. مثلاً می‌گوییم باید راست گفت. یا شما امروز باید فلان کار را انجام می‌دادی. در الزام اخلاقی به این معنا، معمولاً واژه باید برای بیان حکم اخلاقی به کار می‌رود. اما اگر موضوع حکم اخلاقی اشخاص، انگیزه‌ها، نیت‌ها یا منش‌ها باشد؛ مثلاً این که سعید آدم خوبی است. یا حسد از رذائل است. در این صورت سخن از ارزش اخلاقی است. در این موارد عمدتاً از واژه خوب و بد برای بیان احکام اخلاقی استفاده می‌شود. در اصطلاح به احکام ارزش اخلاقی در این کاربرد احکام ناظر به فضیلت نیز گفته می‌شود. چنانچه به احکام الزام اخلاقی، احکام ناظر به فریضه می‌گویند. اما گاهی معنای وسیع‌تر و عام‌تری از واژه ارزش اراده می‌شود که هم الزامات اخلاقی و هم ارزش‌های اخلاقی و امور ناظر به فضیلت را شامل می‌شود. ارزش‌های اخلاقی در این کاربرد به معنای کلیه اموری است که مطلوبیت اخلاقی دارند چه افعال باشند و چه غیر افعال. بنابراین تقویت فضیلت اخلاقی در جامعه راهی برای کاهش آسیب‌های اجتماعی است. (۱۸)

۸. تشویق والدین به ازدواج فرزندان و فرهنگ سازی

ازدواج آسان: یکی از مهم‌ترین و بهترین راه‌های مقابله با آسیب‌های اجتماعی، تشویق جوانان به ازدواج و فرهنگ سازی ازدواج آسان است. قرآن کریم در آیه ۲۱ سوره روم می‌فرماید: یکی از آیات (لطف) او آن است که برای شما از جنس خودتان جفتی بیافرید که در کنار او آرامش یافته و با هم انس بگیرید و میان شما رأفت و مهربانی برقرار فرمود. در این آیه شریفه هدف ازدواج راه رسیدن به آرامش روحی و روانی معرفی می‌کند که این مسئله باعث پیشگیری و یا کاهش زمینه‌های ارتکاب گناه در جامعه می‌گردد. اگر بنیاد خانواده مستحکم باشد و جوانان به موقع ازدواج کنند، به طور محسوس از فسادها، بی بند و باری‌ها، طغیان‌ها، قتل، سرقت‌ها، جنایت‌ها، ناامنی‌ها، تجاوزها، انحراف‌ها، اعتیادها و خودکشی کاسته خواهد شد، زیرا چنان که آمار نشان می‌دهد، اکثر این امور از افرادی سر می‌زند که از وجود کانون

انحرافات اخلاقی یاد شده است. ارتکاب جرائم طبقات فقیر از شکافی که بین خواسته‌های جوانان آن طبقه با آنچه در دسترس آنهاست، سرچشمه می‌گیرد. عمده‌ترین علت انحرافات اخلاقی طبقه فقیر نتیجه فشارهای حاصله از شکست در رسیدن به هدف‌های معین است بنابراین ایجاد عدالت اقتصادی و کاهش شکاف طبقاتی و تقسیم ثروت در جامعه می‌تواند عاملی اصلی در کاهش آسیب‌های اجتماعی باشد (۱۴).

۳. سبک زندگی هدفمند: بی‌هدفی زمینه مساعدی برای افتادن

در دام آسیب‌های اجتماعی است بنابراین داشتن یک هدف در زندگی باعث می‌شود انرژی فرد در رسیدن به آن تجهیز شده و دیگر مجالی برای افتادن در دام آسیب‌های اجتماعی نماند (۱۵).

۴. یاد خدا: انسان معتقد به خدا و پایبند به توحید نظری و عملی

پای در مسیر جرم و آسیب نمی‌گذارد و در جوامع دینی آسیب‌ها به حداقل ممکن می‌رسد. کسی که خداوند را ناظر بر اعمال و افکار و نیت‌های خود بداند نه تنها تلاش می‌کند که به دنبال معاصی نرود بلکه درصدد خواهد بود که حتی تصور جرم و گناه را نیز به خود راه ندهد. برگزاری جلسات پرسش و پاسخ و رفع شبهات، بازگویی سیره‌ی عملی و رفتاری معصومین (علیهم‌السلام)، دیدار و مصاحبت با علمای دین و انسان‌های وارسته و پندپذیری از آنان، پاره‌ای از اقدامات در این زمینه به شمار می‌آیند. شهید مطهری در این زمینه می‌گوید: اخلاق و عدالت بدون ایمان مذهبی مثل نشر اسکناس بدون پشتوانه است. ایمان مذهبی که آمد، اخلاق و عدالت هم می‌آید. آن وقت ما می‌بینیم در اسلام مسئله پرستش خدا به صورت یک امر مجزا از اخلاق و عدالت قرار داده نشده است (۱۶). یاد خدا بهترین وسیله برای خویشترداری و کنترل غرایز سرکش و جلوگیری از روح طغیان است.

۵. باور به روز رستاخیز: تلقی هر انسانی از دنیا، اهداف و

سیاست‌ها و راهبردهای او را در طول حیاتش تعیین خواهد کرد. کسی که دنیا را غایت خلقت ببیند تمام تلاش خود را خواهد کرد تا به انتفاع حداکثری از لذایذ دنیوی برسد و هیچ مانعی سد راه وی نخواهد شد. نگرش به آخرت همانند نگرش به دنیا از مبنایی‌ترین باورهای هر شخص به شمار می‌رود. اعتقاد به آخرت و یقین و باور به آن، عامل مهمی برای تقوی الهی و مقاومت در برابر وسوسه جرم و کج‌روی است (۱۷). لذا به جرئت می‌توان گفت که فرهنگ‌سازی درباره اعتقاد به روز قیامت، یکی از عوامل سالم‌سازی جامعه از ارتکاب جرم و بزهکاری است.

۶. پرورش وجدان سرزنشگر: تقویت و تربیت وجدان یا نفس

سرزنشگر یکی از راهکارهای اساسی دین برای رویارویی با انحراف و پیشگیری از جرم است. ویژگی این نفس آن است که با انجام گناه و جرم، صاحبش را مورد سرزنش قرار می‌دهد و در نتیجه سبب پشیمانی او می‌شود و زمینه را برای رهایی وی از انحرافات آماده می‌سازد. اهمیت این نفس تا آنجاست که خداوند

برای نحوه خاصی از حیات مهیا می‌سازد که بر مبنای اصول و قواعد و راهبردهای از پیش تعیین شده‌ای شکل می‌گیرد که در قالب عقاید و شریعت به آدمی عرضه گردیده است. در تربیت اخلاقی، بعد اجتماعی همراه با بعد ایمانی و شخصیت رشد می‌یابد. بنای تربیت جوامع بشری هرچند علمی باشد، مادام که متکی به ایمان الهی نباشد، دشواری‌ها و مشکلاتی را پدید می‌آورد. انسان برای رسیدن به یک زندگی آرام نیاز به اخلاقیات دارد. اخلاقیات که ریشه در فطرت انسان دارد با توجه به تقسیمات عوامل محیطی، رهنمودهایی ارائه داده است که اولاً جنبه پیشگیری دارد و ثانیاً اگر کسی به هر دلیل، از وقوع جرم جلوگیری نکند باید به روش‌های درمانی معنوی پناه ببرد.

ملاحظه‌های اخلاقی

در پژوهش حاضر حق معنوی مولفین آثار مورد احترام قرار گرفته و قوانین تعارض منافع کاملاً مورد توجه قرار گرفته است.

واژه نامه

1. Lifestyle	سبک زندگی
2. Ethics	اخلاق
3. Ethical believes	اعتقادات اخلاقی
4. Religious believes	باورهای دینی
5. Ethical order	نظم اخلاقی
6. Prevention of crime	پیشگیری از جرم
7. Islamic social system	نظام اجتماعی اسلام
8. Social crime	جرائم اجتماعی
9. Social values	ارزش های جامعه
10. Crime	بزهکاری
11. Social pathology	آسیب سناسی اجتماعی
12. Suicide	خودکشی
13. Divorce	طلاق
14. Social norms	هنجارهای اجتماعی
15. Human societies	جوامع انسانی

گرم خانوادگی محرومند (۱۹). انس بین زن و شوهر باعث ایجاد محبت و مودت می‌گردد (۲۰). زندگی مشترک موجب آرامش روحی می‌شود و کشتی طوفان زده جوانی را به ساحل امن می‌نشانند و بهداشت روانی او را فراهم می‌کند (۲۱). **افزایش آموزش های لازم در راستای پیشگیری از آسیب ها و اطلاع رسانی نسبت به عواقب آن:** از مهم ترین و موثرترین راههای پیشگیری از آسیب های اجتماعی، افزایش آگاهی ها و آموزش های لازم نسبت به تبعات آسیب ها می باشد. در کتابهای پیشگیری از جرم یکی از راههایی که برای پیشگیری ارائه می شود این است که با آموزشهای لازم وجدان افراد را نسبت به عواقب و آثار مترتب بر جرم بیدار نماییم؛ در این صورت شخص با در نظر گرفتن عواقب وخیم جرم و گناه در بسیاری از موارد از ارتکاب جرم منصرف می شود (۲۲). قرآن به عنوان کلیدی ترین و موثرترین منبع اصلی دین مبین اسلام راهکارهای معرفتی و اخلاقی را به منظور پیشگیری از آسیب های اجتماعی بیان میکند. قرآن کریم در آیه ۲۵ سوره عنکبوت می فرماید: آنچه را از این کتاب به تو وحی شده است، بخوان و نماز را برپا دار، یقیناً نماز از کارهای زشت و کارهای ناپسند باز می دارد و همانا ذکر خدا بزرگتر است و خدا آنچه را انجام می دهد، می داند. در این آیه شریفه نماز یکی از ابزار پیشگیری معرفی شده است، نمازی که با آگاهی به جای آورده شود، موجب طهارت روح و قرب الهی می شود (۲۳).

نتیجه گیری

آموزه‌ها و باورهای اخلاقی و ترویج و تقویت آن‌ها علاوه بر اینکه رشد و تعالی روحی و معنوی انسان را تضمین می‌نماید و او را به هدف والایی که برای آن خلق شده نزدیک می‌کند، نقش خارق‌العاده‌ای در کاهش و پیشگیری از وقوع جرم و انصراف درونی انسان از اعمال مجرمانه و تبهکارانه دارد و حتی افراد را از دست زدن به اعمالی که دون شأن و منزلت انسانی آن‌هاست باز می‌دارد. منشأ بسیاری از جرائم و گناهان، فقدان یا ضعف اخلاق مداری افراد هست. نتایج یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که تربیت اخلاقی فرآیندی است که آدمی را

society. Int. J. Ethics Soc 2023; 5 (2) :9-17. DOI: [10.22034/5.2.13](https://doi.org/10.22034/5.2.13)

References

- Afrasiabi S, Khoei G, Mojtaba Soleymani A. Legal and ethical principles of criminalization in iran's criminal law. Ethics in Science and Technology 2020; 14 (4) :1-6. (In Persian). DOR: [20.1001.1.22517634.1398.14.4.1.6](https://doi.org/20.1001.1.22517634.1398.14.4.1.6)
- Shokri M. Predicting moral behavior based on psychological health, lifestyle and prosocial behaviors. Int. J. Ethics Soc 2021; 3 (3) :28-35. DOI: [10.52547/ijethics.3.3.28](https://doi.org/10.52547/ijethics.3.3.28)
- Madih A, Rahmat M R, Arzhang A. Favorable social and moral consequences of organized crime management in
- Najafi Abrandabadi A. Crime prevention and local police. Legal Research Quarterly, 2008; 2(25-26): 1-10. (In Persian).
- Khosroshahi G, Javadi Hossenabadi H. An analysis on the relationship between religious identity and the prevention of crime. journal of criminal law research, 2017; 5(17): 91-125. doi: <https://doi.org/10.22054/jclr.2017.7121>

6. Ebraheemzadeh A. Religious studies. 3rd ed. Iran/Tehran: Publications of the Department of Political Ideological Education of the Supreme Leader's Representation in the Islamic Revolutionary Guard Corps. 2008. (In Persian).
7. Navidnia M. An introduction to social security. *Strategic Studies Quarterly*, 2003; 6(19): 55-78. (In Persian).
8. Sotoudeh H. Social pathology. 1st ed. Iran/Tehran: Avaye Noor Publication. 2008. (In Persian).
9. Bayani M. Entering the great treasure of vitality and health. 1st ed. Iran/Tehran: Adib Publication. 2000. (In Persian).
10. Rezagholizadeh B. Investigation of social injuries the young adults are faced with and the role of media in prevention and controlling of them. *Rasaneh*, 2020; 31(1): 147-166. DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.10227180.1399.31.1.7.1>
11. Ahmadian M. Examining high-risk behaviors in high school students and ways to prevent it. [Nathinal Research]. Tehran: Teacher Institute. 2014. (In Persian).
12. Zaherbori J. Investigation of the predisposing and preventing factors of social harms in teenagers. *Quarterly Journal of the Development of Education Counselor*, 2014; 6(4): 8-13. (In Persian).
13. Javedani N. Relationships between boys and girls in today's society. 1st ed. Iran/Mashhad: Book Therapy Publication. 2003. (In Persian).
14. Abbaspour E, Mohebi M, Salehizadeh A. Criteria for diagnosing and classifying social harms. *Journal of Islamic Studies of Social Damages*, 2021; 3(2): 163-182. (In Persian).
15. Ibn-Fares A. Dictionary of language standards. 1st ed. Iran/Qom: Publications of the Islamic Propaganda Office. 1983. (In Persian).
16. Motahari M. Spritual freedom. 52nd ed. Iran/Tehran: Sadra Publication. 2011. (In Persian).
17. Mohammad Ghasemi H. Qur'an and Hadith: Educational effects of belief in resurrection from the perspective of Qur'anic stories. 1st ed. Tehran: Meshkat Publication. 2004. (In Persian).
18. Ahani Amineh Z, Boorghani Farahani S. Social ethical challenges in technology. *Ethics in Science and Technology* 2017; 11 (4) :7-16. (In Persian). DOR: [20.1001.1.22517634.1395.11.4.2.6](https://doi.org/10.1001.1.22517634.1395.11.4.2.6)
19. Amini E. Marriage, obstacles and solutions. 1st ed. Qom: Publications: Islamic Propaganda Publishing House of Qom Seminary. 2011. (In Persian).
20. Moghnye M. Tafsir al-Kashif. 1st ed. Tehran: Dar al-Kitab al-Islamiya. 1424. (In Arabic).
21. Rezaei Esfahani M. Mehr interpretation. 1st ed. Qom: Publications of Tafsir Researches and Quranic Sciences. 2008. (In Persian).
22. Mohammad Nasl G. Prevention of crime. 1st ed. Iran/Tehran: Mizan Publication. 2014. (In Persian).
23. Bahjatpoor A. Rezaei Esfahani M, Kalantari E, Nasiri A. Thematic interpretation of the Holy Quran. 10th ed. Iran/Tehran: Publication of the Teachings of the Leadership Institution. 2006. (In Persian).